

Ölmeye Yatmak ve Saatler’de Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında İntihar Düşüncesinin Mekânla İlişkisi*

The Relationship Between Suicidal Thoughts and Space in Lying Down to Die and The Hours

Şeyma KARACA KÜÇÜK*

Öz

İntihar, nedenleri itibariyle bireysel ve toplumsal bakımdan bazı çatışmalar sonucunda gerçekleşebilir. Bu çatışma sosyolojik ya da psikolojik yönü itibariyle değerlendirildiğinde, bireyin intihar düşüncesi hakkında fikir verir. Örneğin toplumsal kadınlık rolleriyle ilgili problem yaşayan bir kadının intihar düşüncesi, birey-toplum arasında yaşanan bir çatışmaya işaret eder ve sosyolojik bakımdan intihar düşüncesindeki motivasyonu anlamaya yardımcı olur. Bunun yanı sıra mekân da, intihar düşüncesi taşıyan bireyin ölümü düşlediği yer olması itibariyle psikolojik bakımdan onun iç dünyasını yansıtır. Bu açıdan yaklaşıldığında kurgusal yapının en önemli unsurlarından olan mekâna yüklenen anlam, karakterin iç dünyasını ve ruh halini aydınlatması bakımından önem taşır. Bu bağlamda Adalet Ağaoğlu’nun Ölmeye Yatmak (1973) ve Michael Cunningham’ın Saatler (1998) adlı romanlarında, kadın karakterlerin kendilerinden beklenen roller çerçevesinde topluma çatışma yaşadıkları ve bu çatışmayı da intihar düşüncesine taşıdıkları görülmüştür. Söz konusu çatışmaya, intiharın düşlediği mekân üzerinden bakmak ise kadın karakterlerin intihar düşüncelerinin nedenlerini, iç dünyalarını aydınlatarak incelemeye yardımcı olur. Bu anlamda her iki romanda da otel odasının intihar düşüncesinin kurgulandığı yer olması, kadın karakterlerin toplumsal rollerine paralel olarak iç dünyalarında yaşadıkları sorunları belirgin kılar. Bu çalışmanın amacı, Ölmeye Yatmak’ta Aysel ve Saatler’de Mrs. Brown adlı kadın karakterlerin içinde buldukları toplumlarda üstlendikleri toplumsal rollerin, intihar düşüncelerindeki etkisini karşılaştırmak ve intihar etmeyi düşündükleri mekânın, intihar motivasyonlarıyla ve iç dünyalarıyla ilişkisini incelemektir. Böylece ölümün düşlediği ortak bir mekân olarak otel odasının, toplumsal cinsiyet rollerine paralel biçimde onların iç dünyasını yansıttığını ortaya koymaktır.

Anahtar kelimeler: intihar, toplum, cinsiyet, kadın, mekân, otel.

* Bu makale 2019 yılında tamamlanan Türk ve İngiliz Romanlarında İntihar başlıklı doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır. (Türk ve İngiliz Romanlarında İntihar, Ardahan Üniversitesi, Ardahan, 2019).

** Dr. Öğr. Ü. Hitit Üniversitesi Yabancı Diller Yüksek Okulu, Yabancı Diller Bölümü, Çorum, Türkiye.
Elmek: seymakaracakucuk@hitit.edu.tr
ID: 0000-0002-0134-7001

Gönderilme Tarihi / Received Date:
24 Ağustos 2023
Kabul Tarihi / Accepted Date:
30 Eylül 2023

Atıf/Citation: Karaca Küçük Ş. (2023). Ölmeye Yatmak ve Saatler’de Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında İntihar Düşüncesinin Mekânla İlişkisi
doi.org/10.30767/diledeara.1224438

Copyright © 2023
Dil ve Edebiyat Araştırmaları
tded.org.tr | 2023

Abstract

Suicide involves certain conflicts in terms of both individual and social reasons. When this conflict is evaluated in terms of sociological or psychological aspects, it gives an idea about the individual’s suicidal thoughts. In this respect, for example, a woman’s suicide that develops in the axis of gender roles or her suicidal thoughts points to a conflict between the individual and society, and helps to understand the motivation of suicidal thoughts in sociological terms. In addition, the space reflects the inner world of an individual who has suicidal thoughts as it is the place where the individual dreams of death. Therefore, the meaning attributed to the place, which is one of the most important elements of the fictional structure, is important in terms of illuminating the inner world of the character. In this context, it is seen that female characters in Adalet Ağaoğlu’s Lying Down to Die (1973) and Michael Cunningham’s The Hours (1998) have conflicts with the society within the framework of the roles expected from them, and they bring this conflict to suicidal thoughts. Looking at the conflict in question through the place helps to look at the causes of suicidal thoughts of female characters by illuminating their inner worlds. In this sense, the hotel room is directly related to the social roles of the female characters and their inner worlds as it is the space where suicidal ideation is fictionalized in both novels. The aim of this study is to compare the effects of the social roles that female characters assume in their societies on suicidal thoughts and to reveal the relationship of the places where they think to commit suicide and their inner worlds. Thus, it is suggested that the hotel room, as a common space, reflects their inner world in parallel with their problems stemming from social gender roles.

Keywords: suicide, society, gender, woman, space, hotel

Extended Summary

Suicide should be evaluated not only from the individual but also from the social aspect. When the individual conflicts with the values of the society or his/her ties with the society weaken, he/she may have suicidal thoughts. Emile Durkheim's study titled *Suicide* (2013), which deals with suicide based on excessive increase or decrease in ties with the society, shows that a possible conflict of values that may occur between the individual and the society can be effective on suicide. In this respect, social gender also can play a role in committing suicide because it refers to the relationship between the individual and the society within the framework of the roles acquired in the society. This relationship is discussed within the framework of the concept of social gender roles.

This concept, which is based on the fact that the distribution of roles between men and women occurs as a result of a social and cultural construction, reveals the existence of views that match women with passive, domestic roles in environments where patriarchal thought is dominant in general. The woman is referred to by "chaos," "disorder," "irrationality" and "brutality" (Marcos, 2005, s.68). This perception also problematizes the place of women in society.

The aspect of this problem in Turkey and in the West, in terms of our analysis, is different as it undergoes social processes of its own, but ultimately similar role discussions are evident.

For example, Elif Ekin Akşit's work titled *Silence of Girls* (2012) (*Kızların Sessizliği*) mentions that women were subjected to social control by the masculine power from the Tanzimat to the Republic and the 20th century. While Turkish society goes through the modernization process, it adapts to certain identity policies of the state. These are to be the responsible daughter of the newly established Turkish Republic for women, to be an ideal wife in an orderly and tidy house.

In the West, roles are assigned to women within the framework of similar roles. An androcentric discourse determines domestic roles. In the organization of the house, the woman is expected to be an ideal housewife. They are prevented from doing creative work outside the home and an androcentric discourse permeates every aspect of life. All of these show that there are common views in both Turkish and Western societies that women are perceived as the Other.

This can be observed in Adalet Ağaoğlu's *Lying Down to Die* and Michael Cunningham's *The Hours*. Suicidal thoughts of Aysel in *Lying Down to Die* and Mrs Brown in *The Hours* develop around their social roles. Being honest, chaste, hardworking, or in addition to these, Mrs. Brown's identification with domestic roles indicates masculine-centred pressure on female characters. This situation also causes them to conflict with the society because both characters want to live their individuality and dreams freely while trying to meet social expectations. In this sense, Aysel's suicidal thoughts develop in the axis of an identity policy directed by the masculine power and point to the chaos experienced in the social sense. Therefore, social chaos also plays an important role in suicidal ideation. The project of Turkish modernization around the ideal of Westernization shows the tension created by the inability to meet the social roles underlying Aysel's suicidal ideation. In *Hours*, Mrs. Brown's crisis is not accompanied by a social crisis that develops depending on a historical process. However, it is seen that she is also asked to be chaste and hardworking, and her roles are designed accordingly. In this sense, it can be said that both societies assign common roles to women. While these roles taken by the female characters lead them to suicide, they imagine themselves in a space where there are no social rules. The place where they set up these dreams becomes the hotel in which conflict between the individual and society becomes more evident.

This study, which compares the effect of social roles of female characters in their societies on suicidal thoughts, reveals the relationship between the places where they think to commit suicide and their motivation. Thus, it shows that the hotel room, as a common space, reflects their inner world in parallel with their problems stemming from social gender roles.

Giriş

İntihar, nedenleri itibariyle çeşitlilik gösterdiğinden sadece bireysel yönüyle değil toplumsal yönüyle de değerlendirilmelidir. Birey, toplumun değerleriyle çatıştığı ya da toplumla olan bağları zayıfladığı zaman intihar düşüncesine kapılabilir. Emile Durkheim'in toplumla bağların aşırı artması ya da azalmasına dayalı olarak intiharı ele aldığı İntihar (2013) adlı çalışması, birey ve toplum arasında yaşanabilecek olası bir değerler çatışmasının, intihar üzerinde etkili olabileceğini gösterir. Dolayısıyla bireyden beklenen toplumsal roller de, birey ve toplum arasındaki bağların azalmasına ve çatışmaya neden olabilmektedir. Bu itibarla kadınların "intihar davranışlarıyla," toplumsal normlar tarafından belirlenen "cinsiyet rolleri" arasında ilişki olabileceği ve intihar davranışı sergileyen kadınların, kadınlık rolleriyle ilgili toplum tarafından baskıya maruz kaldığı düşünülmektedir (Pinhas, vd., 2002, s.475). Toplumsal cinsiyet rolleri kavramı da toplumsal beklentilerle örülen bu rolleri açıklamaktadır.

"Connell'e göre genel anlamıyla toplumsal cinsiyet, kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıklara bağlı olarak kadın ve erkeğin kültürel farklılıklarıdır" (akt: Reis ve Özüm 2017, s.1). Kadın ve erkek arasındaki rol dağılımlarının toplumsal ve kültürel bir inşa neticesinde gerçekleştiğine dayanan bu kavram, genel anlamda ataerkil düşüncenin baskın olduğu ortamlarda kadını pasif, ev içi rollerle eşleştiren görüşlerin varlığını ortaya koyar. Kadını; "kaosla," "düzensizlikle," "akılsızlık" ve "vahşilikle" (McHale, 2005, s.68) anılır. Bunlar, toplumun ürettiği roller olarak kadını ötekileştiren tavrı da belirgin kılar. Söz konusu ötekileştirmenin Türkiye'deki ve Batı'daki görünümü de kendine ait toplumsal süreçler geçirmesi itibariyle farklı, fakat nihayetinde benzer rol tartışmalarını belirgin kılar. Örneğin, Elif Ekin Akşit *Kızların Sessizliği* (2012) adlı çalışmasında, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e ve 20. yüzyıla uzanan sürece dek kadınların eril iktidar tarafından toplumsal denetime tabi tutulduklarından bahseder. Genel anlamda roller çeşitli şekillerde değişse de, modernleşme ve Batılılaşma projesiyle "Cumhuriyet'in sorumlu kızları," kurmaları beklenen "ideal bir evin" içinden dünyaya bakar. Bu anlamda kadınlardan çalışkan, tertipli, düzenli, iyi bir eş ve anne rolü beklenir.

Bu bakış açısı sadece Türk toplumundaki kadınlarla sınırlı değildir. Türk kadınlarından sergilemesi beklenen bu roller, Bolat'ın (2023) da belirttiği gibi, Batılı feministler tarafından reddedilen; kadının sadece ev işleriyle sorumlu olması gerektiğini savunan, bununla beraber uysal ve itaatkâr olması gerektiği fikrini sezdirenen idealize edilmiş 'evdeki melek' kadın profilini (s. 268) tanımlar. Bu açıdan bakıldığında Batı'da da kendi tarihsel ve kültürel çerçevesinde kadına belirli roller atandığı görülür. Örneğin Gilman'a göre, toplumun ev içi örgütlenişi erkek merkezliliği yansıtır" (akt: Donovan, 2016, s. 100). "Aile ilişkilerine ilişkin her kanun ve gelenek, eril bakış açısından düzenlenir" (Donovan, 2016, s. 101). Yine Gilman, kadının eve bağlandığından ve dolayısıyla yaratıcı ve bilgi gerektiren işlerden genellikle engellendiğinden bahseder. (akt: Donovan, 2016, s. 98). Ona göre erkek merkezli dil, hayatın her cephesine nüfuz etmiştir. Edebiyat da buna dâhildir. "Erkek merkezli kültür içinde roman, kadın yaşamının gerçek bir resmini vermez" (akt: Donovan, 2016, s. 100). Tüm bunlar gerek Türk gerekse de Batı toplumunda, kadının ortak stereotipik rollerle algılandığını gösterir.

Adalet Ağaoğlu'nun *Ölmeye Yatmak* ve Michael Cunningham'ın *Saatler* romanını dikkat çeken kılana da, her iki romanda kadınların toplumsal kadınlık rolleriyle ilgili sorunlar yaşamamasıdır. *Ölmeye Yatmak*'ta Aysel ve *Saatler*'de Mrs. Brown, bir kadın olarak toplumsal beklentilerle örülen kadın rolleriyle uyumsuzluk içindedir. Bu uyumsuzluk aynı zamanda Aysel ve Mrs. Brown'ın intiharı düşünmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu anlamda romanlarda her iki karakterin, kadın olarak rollerine ve özgürlük sorunlarına vurgu yapılmakta; toplumsal kadınlık rolleri yönünden yaşadıkları sorunlar ile intihar düşünceleri arasında ilişki kurulmaktadır.

Ölmeye Yatmak ve *Saatler* adlı romanların en önemli ortak özelliklerinden diğeri de karakterlerin intihar etmeyi düşündükleri mekânın, söz konusu ilişkiyi değerlendirmek bakımından verimli bir zemin oluşturmasıdır. Nitekim John Mann *Anlatıbilim* (2015) adlı çalışmasında, kurmaca bir eserde “mekânsal özelliklerin, karakterleri ve olayları önemli ölçüde etkileyebileceğini” (s.109) ifade eder. Bu itibarla romanda mekânsal tasvirlerin, olay örgüsüyle ve karakterlerle yakından bir ilişkisi vardır. Benzer bir görüş, Jeremy Hawthorn'ın (2014) *Roman Analizi* adlı çalışmasında karşımıza çıkar. O da romanda “mekân” ve “ruh hali” arasında bir etkileşim olduğuna, “mekânın bir eserin ruh haline katkı sağladığına” (Hawthorn, 2014, 221) dikkat çeker. Bu ilişki, özellikle “algısal mekânlar” aracılığıyla ortaya konmaktadır. Korkmaz, (2017) “Romanda Mekânın Poetiği” adlı çalışmasında “algısal mekânların” işlevini ele alır ve bu mekânları “kişi-yer ilişkisini sorunsal açıdan yansıtan (...) yalnızca topografik bir yer değil, anlam üreten (...), kişinin iç dünyasını yansıtan bir değer” (s.13) şeklinde açıklar. Algısal mekânları “labirentleşen dünya ya da kapalı ve dar mekânlar” ve “sınırları sonsuza açılan mekânlar, açık ve geniş mekânlar” şeklinde iki ana kısma ayıran Korkmaz, ilk olarak andığı algısal “mekânın darlığının, fiziksel anlamda küçüklüğünden değil; karakterin imkânsızlığından ve kendisini orada sıkıştırılmış duyumsamasından kaynaklandığını” (Korkmaz, 2017, s.14) belirtir. Bu tür mekânlarda kişinin kendini konumlayamadığını, tanımlayamadığını ve içinden sıyrılıp çıkamadığını” ifade eden Korkmaz; “mekânın bu tarzdaki işlevsel tanımının, üzerinde yaşayan karakterlerin ruhsal durumları ve anlatının izleksel birikimi hakkında bilgi verdiğini” (s.14) vurgular. Benzer şekilde “sınırları sonsuza açılan mekânlar” da fiziksel yönü itibarıyla açık bir mekân değil, “uyumun ve huzurun mekânlarıdır (...) burada önemli olan mekânın, içinde yaşayanları koruması ve geçirgen niteliğiyle farklı yer ve zamanlara açabilmesidir” (Korkmaz, 2017, s.21). Bu mekânın diğer özelliği ise, “anlatı kişinin kendini güvende hissettiği” (Korkmaz, 2017, s.22) bir yer olmasıdır. Dolayısıyla romanda, karakterin psikolojisi ve onun mekân algısı arasında güçlü bir bağ vardır. Kişinin yaşadığı çalkantılar, ruhi zelzeleler, çatışmalar mekân algısına da yansır. Bu anlamda ölümü düşleyen birinin iç dünyası, bulunduğu mekâna sirayet eder ve mekân, onun intihar düşüncesinin süretine bürünebilir. Dolayısıyla intihar gibi insanı ölüm düşüncesiyle kuşatan bir fikrin, ölümün düşlendiği mekânla ilişkisi göz önünde bulundurulmalıdır. Bu itibarla Bachelard'ın *Mekânın Poetikası* adlı çalışması kişinin düşlediklerini muhayyilenin dinamikleri çerçevesinde ele alarak, insan-mekân özdeşliğini ortaya koyar. Bachelard'a (2013) göre “insan pisışesinde anlamsız hiçbir şey yoktur” (s. 170). Dolayısıyla iç mekânın yayılmasını takip edebilmek için, “nesnelere poetik mekânını kazandırmak gerekir” (s.244). Ölümü içselleştiren bireyin düşleri bu doğrultuda okunduğunda intihar düşüncesi, mekâna poetik değerini kazandırır. Böylece mekân, ölümü düşleyeninin iç dünyasını aydınlattığı kadar ona ölümü düşlerken aradıklarının kapısını da aralar.

Mekâna ilişkin psikoloji, karakterin ölüm düşüyle birlikte irdelendiğinde görüldüğünden daha derin bir anlam örüntüsü ortaya çıkarabilir. Nitekim Cemal Sakallı'nın da belirttiği gibi “edebiyatta kurgulanan mekânın yapısı sadece olayın, hikâyenin bir dekorasyonu değil, aksine bir dildir”

(Sakallı, 2021, s. 101). Bu dille birlikte yaratılan anlam örüntüsü sembolik bir değer taşır. Dolayısıyla romanda mekân tasvirleri derinlikli bir biçimde oluşturulduğunda, kurgusal yapıdaki diğer tüm unsurlarla birlikte iç içe geçer ve özellikle karakterlerin ruh haline ayna tutar.

Toplum içinde kadınlara atanan rollere dair sorunları ele alan *Ölmeye Yatmak* ve *Saatler* adlı romanlarda, bu sorunlarla birlikte kadınların ölümü düşlerken hangi mekânda oldukları ve bunun da ötesinde intihar etmeyi düşündükleri mekânların algısal yönüyle nasıl ele alındığı sorusu önem arz eder. Bu itibarla Adalet Ağaoğlu’nun *Ölmeye Yatmak*¹ (1973) ve Michael Cunningham’ın *Saatler*² (1998) adlı romanları karşılaştırıldığında intihar düşüncesinin ortak bir mekânda yani otelde kurgulandığı görülmekte; bu mekânın da toplumsal kadınlık rolleri açısından sorunlar yaşayan kadın karakterlerin intihar nedenlerine ışık tuttuğu gözlemlenmektedir. Algısal bir mekân olarak otel, söz konusu romanlarda karakterlerin çatışmalarını da vurgulayacak biçimde hem ‘kapalı’ ve ‘dar bir mekân,’ hem de ‘sınırları sonsuza açılan, geniş ve açık’ mekân şeklinde deneyimlenir. Başka bir deyişle kadın karakterlerin içinde buldukları çatışma, otel odasının algısal bakımdan farklı tezahürlerini ortaya koyar. Bu açıdan çalışmamızda öncelikle, söz konusu romanlarda kadınların toplumsal rolleri bağlamında toplumla olan çatışmalarına yer verilmekte, sonrasında ise toplumsal beklentilerin oluşturduğu bu intihar düşüncesinin, ortak ‘algısal mekânla’ yani otel odasıyla ilişkisi karşılaştırılmaktadır.

Ölmeye Yatmak ve Saatler’de Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında İntihar Düşüncesi

Ölmeye Yatmak’ta Aysel ve *Saatler*’de Mrs. Brown’in yaşadığı çatışma, birey ve toplum ekseninde kendilerine atanan sosyal roller çerçevesinde gerçekleşir. Bu anlamda Aysel’in ve Mrs. Brown’in toplumdaki statüleri, onlara atanan rolleri görmek ve intihara giden süreçlerini aydınlatmak bakımından önem taşır.

Aysel, üniversitede doçent olarak görev yapan bir kadındır. Aynı zamanda evli olan Aysel’in eşi de akademisyendir. Bir aydın olarak Aysel’in çocukluğundan yetişkinliğine uzanan hikâyesinin izlendiği romanda, Cumhuriyet’in kurulmasıyla birlikte kadına tayin edilen rollerin yarattığı çatışma ortamı, Aysel’in iç dünyasında yaşadığı sorunlar aracılığıyla belirginleşir. Hilmi Yavuz “Ölmeye Yatmak” ve Kadın Özgürlüğü” başlıklı makalesinde, bu çatışma ortamının “aile” ve “eğitim” kurumları üzerinde temellendirildiğine ve “kadın özgürlüğü sorunununun,” “aile ve eğitim kurumları arasındaki çatışmada somutlandığına” (1977, s. 156) dikkat çeker. Zira yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti, kadınları “ırfan ordusu” (Ağaoğlu, 2014, s. 45) olarak görür. Cumhuriyet’le birlikte sosyal ve kültürel sahalarda gerçekleşen kıyafet, harf inkılabı gibi uygulamaların yanı sıra kadına tanınan hak ve hürriyetlerde de değişiklikler meydana gelmiştir. Deniz Kandiyoti, kadın açısından yaşanan bu değişimleri ele almakta ve “bu kültürel seferberlik” ortamında yeni bir kadın tipinin ortaya çıktığından bahsetmektedir. Ona göre, “Türkiye Cumhuriyeti’nin “yeni kadını” rejimin simgeleştirilmesinde ön planda bir rol almıştır].Törenlerde şortla gösteri yap[mıştır]; okul ya da asker üniformasıyla bayrak taşı[mıştır] ya da balolarda Batı modasına uygun gece elbiseleriyle dans et[mıştır]” (Kandiyoti, 2015, s. 192). Cumhuriyet’ten önce, bu tür bir

1- Adalet Ağaoğlu’nun *Ölmeye Yatmak* adlı romanı 1973 yılında yayımlanmıştır. Bu roman, *Dar Zamanlar* üçlemesinin ilkidir.

2 Michael Cunningham’ın *Saatler* romanı, 1998 yılında yayımlanmıştır. Roman, Virginia Woolf’un hayatı ve onun Mrs. Dalloway adlı romanından kesitlerle örülmüştür.

yaşam tarzına alışık olmayan bir kadın için yeni hayata uyum sağlaması da sancılı olmuştur. Bu durum Aysel'in çocukken okulda gerçekleştireceği bir piyes sahnesi ortamıyla net biçimde ortaya konur. Bazı mesleki rollerle sahneye çıkması beklenen çocuklar arasındaki kaos, sahne perdesinde yaşanan sorunlar, çocukların üstlerine giydikleri elbiselerin bolluğu gibi problemler, Türkiye'nin Cumhuriyet'e geçiş sürecindeki sorunlarının bir parodisi gibidir. Bu sorunlar arasında erkek ve kız öğrenciler arasındaki uyumsuzluk da göze çarpar. Öğrencilerden beklenenin aksine nasıl hareket ettikleri, romanda şu şekilde ifade edilir: "Kız ve erkek öğrenciler birbirlerine değeceklerdi. Ama onca provaya karşın değemiyorlardı" (Ağaoğlu, 2014, s.20). Bunun yanı sıra erkek ve kızların adımları da birbirine karışır. Tüm bunlar Türk modernleşmesi sırasında kadın ve erkek için belirlenen rollerin "Batılılaşma" ekseninde kurgulandığına ve Türk toplumunun buna hazır olmadığına da işaret eder. Nitekim romanda da okulda gerçekleşen bu etkinlik öncesinde ailelerden bazıları çocuklarını okuldan almak ister. Ancak "merkezden gelen emirde Batı'ya pencere açılmak istenmektedir" (Ağaoğlu, 2014, s. 22). Cumhuriyet'e geçiş sürecinde Türk toplumunun beden algısı, Batılılaşmanın bir gereği olarak kız ve erkek yakınlaşmasını kabul etmez. Romanda kültürel bakımdan kız ve erkek arasındaki ilişkiye dair kültürel kodların varlığına işaret edilir. Örneğin Aysel, erkek arkadaşıyla karşılaştığında yüzü kıpkırmızı kesilir. Diğer yandan eril iktidar belli şartlarda kadından tam bir Batılı olmasını bekler. Zira "tam bir Batılı olmadıktan sonra Türkiye'mizi muasır medeniyet seviyesine çıkarmak çok güçtür" (Ağaoğlu, 2014, s.85). Bir yandan kültürel yapının kız ve erkekleri bir arada görmeyen beden algısı, diğer yandan Batılılaşmayla birlikte gelişen yeni kültürel çevre, tam bir rol karmaşası yaratır. Aysel katıldığı bir "gardenparti" sırasında, erkek ve kızların birbirlerine sarılışını ve dönüşlerini izlerken bu manzarayı çok 'uygar' bulduğunu söyler. Ancak dans etmek için yanına bir erkek geldiğinde ona eşlik edecek -daha doğrusu kendi deyişiy-le- uygar bir seviyeye erişecek cesareti gösteremez. Ondaki temel kültürel kod şu gerçek üzerine kuruludur: "Biz Türk erkeklerine hep kardeşimiz gözüyle bakarız ve bakmalıyız" (Ağaoğlu, 2014, s.80). Bir yandan cinsellikle ilgili kültürel kodlar diğer yandan bir kadın olarak kendisine dayatılan idealler arasında sıkışıp kalan Aysel, bu çatışmayı dış görünüşü itibarıyla de yaşar. Örneğin Tarih öğretmeni hakkında: "Benim çok çirkin giyindiğimi söylüyor. Sağlarımı Garplı bir kız gibi kestirmemi, alagarson yaptırمامı istiyor" (Ağaoğlu, 2014, s. 109-110) der. Aysel, öğretmenin telkinlerini dinler. "Uyanık ve medeni" olma ölküsüyle toplumun lideri Ata'nın da sözünü dinleyen Aysel, başkent Ankara'ya eğitim almak için gittiğinde de sorumluluklarını beraberinde götürür. Burada da sorumlulukların yine beden üzerinde algılandığı; taşrada açık, şehirde kapalı gezmenin ayıplandığı görülür.

Aysel'in sorumlulukları, Türkiye Cumhuriyeti'nin kızı olmak bağlamında "başkentte bayrağı taşımak, yeni kurulan devletin ideallerini "Türk, Öğün, alış, Güven" ilkesiyle benimsemektir" (Ağaoğlu, 2014, s.111). Aysel de kendiy-le övüneceği günleri beklemiş ve bu sorumluluk duygusuyla bir Türk aydını olmuştur. Ancak otel odasında intihar etmeye karar verdiğinde bu sorumluluklar hakkında tekrar düşün-en Aysel, ironik biçimde "Ey Türk Gençliği! Birinci vazifen..." İlk görev. Nedir bu ilk görev? Size verilen, sizin de gücünüzü ölçmeden yüklediğiniz bir sorumluluk" (Ağaoğlu, 2014, s. 29) der. Aysel'in hem yeni kurulan Türk Cumhuriyeti'nin bir vatandaşı ve aydını, hem de kadın olarak üstlendiği bu roller, onun rüyalarında da bir kaos görüntüsü oluşturur; Aysel topallaya topallaya bir şey arar. Koşmak ister, ancak ilerleyemez. Doğentlikten Profesörlüğe geçeceği bir sınava koşan Aysel: "Atatürk beni alnımdan öpecek" der. Diğer yandan yazılı tezini kaybeder. Onu bulduğu sıradaysa eline Edith Piaf'ın bir plağı geçer. Bu plağın seslerine, Hafız Burhan'ın sesi karışır. Ayrıca "Tanrı Uludur, Tanrı Uludur" sesleri de rüyasına dâhil olur. Tüm bu

karmaşa, yaşanan kültürel krizin bir göstergesidir. Jale Parla da bu durum hakkında: “Çocuksu, çocuklaştırılmış, korkak, kendine güvenle kaygı arasında gidip gelen Aysel’in bu rüyasında bütün bir ulusun bilinçaltı gizlidir” (Parla, 2013, s.313) der. Dolayısıyla yeni bir ulusun inşasında kadın olmak, “geleneksel ideoloji ile batıcı cumhuriyet ideolojisi arasındaki tümel çelişkiye”(Yavuz, 1977, s.10) işaret etmekte; görev bilinciyle yüklenilmiş misyonlar bakımından kişiyi kaygı, endişe ve korku içinde bırakarak bu tehlike karşısında kendine yönelik bir saldırıyı ve ölüm düşüncesini mümkün kılmaktadır.

Ölmeye *Yatmak*’ta kadına yüklenen toplumsal beklentiler, *Saatler* romanında da karşımıza çıkar. Bir ev hanımı olan Mrs. Brown, ev içi rolleriyle özdeşleşmiş bir karakter olarak yer alır. Eşi Dan’ın doğum günü için hazırlanan Mrs. Brown, üç yaşındaki oğluyla vakit geçirmektedir ve ikinci bebeğine hamiledir. Bir yandan doğum günü için mükemmel bir pasta yapmayı arzulayan Mrs. Brown, yine kültürel kodlar bakımından belli rollerin kaydı altındadır. Bu roller iyi bir eş, ev hanımı olmaktır. Kültürel kodlanmaların erkek merkezci bir nitelik arz ettiği ortam ise romanda işaret edildiği üzere, kadının bireysel arzuları ile ev içi rolleri arasında uyumsuzluk yaşamasına sebep olur. Bu bakımdan Mrs. Brown’ın romandaki temel sorunu, mutfak işleriyle ve çocuk bakımıyla zaman geçirilen bir evde kendine ait bir zamanının olmayışıdır. Mrs. Brown kendine zaman ayırdığında en çok kitap okumak ister. Zira “kitap kurdu” lakabıyla bilinmektedir. Gençliğinde kitaplara olan tutkusu ise “yalnızlığının” da (Cunningham, 2017, s. 75) nedeni olmuştur. Bir yandan mükemmel bir pasta hazırlamak isteyen Mrs. Brown, bu pastayı eve sağlanan “rahatlık” ve “güvenlik” hissi olarak görürken diğer yandan bu evde huzursuzdur. Çünkü kendilik algısını, kendinden talep edilenler üzerine kurmuştur ve ondan istenen de iyi bir ev hanımı olmasıdır. Ancak Mrs. Brown sadece kendisiyle kalarak ve kitap okuyarak beklenen rollerden “bağımsız,” özgür ve sorumsuz olmayı da hayal eder. Bir yandan toplumsal beklenti diğer yandan kendi arzuları arasında sıkışıp kalarak o da Aysel gibi intihar etmeye karar verir.

Ölmeye *Yatmak*’ta Aysel, üniversiteden öğrencisi Engin’le ilişki yaşar ve bu ilişki neticesinde bir otel odasına giderek intihar etmeye karar verir. Bir tür kendisiyle hesaplaşma içinde olduğu görülen Aysel hakkında Selim İleri, şunları söyler: “Bu ‘ölmeye yatmak’ somut bir intihar girişimi olarak da alınabilir, bir aydının duruk bir zaman diliminde kendini sorguya çekmesi olarak da. Aysel, kimliğini, yaşantısını, inanç ve ülkülerini, sonuçtaki başarısızlığını bir otel odasında, yalnız ve içten, kaçamaklara başvurmaksızın irdeler” (İleri, 2015, 563). Adalet Ağaoğlu da Feridun Andaç’la yaptığı söyleşisinde, romanla ilgili olarak: “Cumhuriyet’in bir ameliyat masasına yatırılışı var burada, bir çeşit ölüme yatmak” (2005, s.66) der. Yine Ağaoğlu günlüklerinde, yazmakta olduğu roman hakkında: “Doçent bir kadının zamanla ve kendisiyle hesaplaşması” (s.2004, s.87) şeklindeki ifadeye başvurur. Dolayısıyla romanda, bireysel ve toplumsal tarih aynı anda sorgulanır; bir diğer deyişle masaya ‘yatırılır.’ Bu sorgulama ise bir başkaldırıyı da beraberinde getirir. Nitekim Aysel, kendisinden beklenen toplumsal beklentilere ve tüm kültürel kodlara bir “başkaldırı” olarak intihar nedeni hakkında: “Öğrencimle hangi neden altında yatmışsam o yüzden...” (Ağaoğlu, 2014, s.114) der. Öğrencisi Engin’le yatan ve yine bu sebeple intihar etmeye karar veren Aysel, böylece “görevsizlik kararı” (Ağaoğlu, 2014, s. 393) aldığını ilan eder.

Saatler’de Mrs. Brown ise kadın olarak ev içi rollerinde başarılı olamadığını düşündüğü bir anda evden ayrılır. Onun bir türlü yapamadığı pasta ve buna karşı duyduğu kızgınlık, kendisinden beklenen başarılı ve güzel ev hanımı olamamanın yarattığı eksiklik hissiyle birleşir. Bu noktada Mrs. Brown hakkında şunlar söylenir: “Mrs. Brown’ın en çok pişmanlık duyduğu, gerçekten kız-

dığı şey, pasta. Utanç verici bir şey, ama itiraf etmek zorunda. Yalnızca şeker, un ve yumurta; bir pastayı sevimli kılan şeylerden biri de onun kaçınılmaz kusurlarıdır. Bunu biliyor Laura; elbette biliyor. Kendi pastasının yüzeyi düzgün, yazısı ortalanmış olsa da, bundan çok daha güzel, çok daha görkemli bir şey yaratmayı dilemişti. Gerçek bir pastaya dönüşmüş bir düğ pastası olsaydı, diyor (bunu itiraf ediyor kendine); insanı adamakıllı rahatlatırsa, bolluk duygusu verseydi...” (Cunningham, 2017, s.135).

Mrs. Brown da Aysel gibi hem toplumsal beklentileri karşılayamamanın suçluluğunu hem de kendi ideallerini gerçekleştirememenin yarattığı içsel çatışmayı deneyimlemektedir. Bu anlamda Aysel, toplumun ona dayattığı sorumluluklara başkaldırmak, Mrs. Brown ise toplumsal beklentilerle örülen ev yaşamından kaçmak suretiyle otel odasında intihar etmeyi düşünür.

Aysel ve Mrs. Brown’ın Ölümü Düşlediği Mekân Olarak Otel

Antropolog Marc Auge, süper modernite olarak tanımladığı olgu ile insanların ilişkisel bakımdan hiçbir kökleri bulunmayan yerleri “yok-yer” (akt: Bauman, 2017, s.157) şeklinde adlandırır. Auge’ye göre “oteller” de (2021, 91) bu kategoride bulunur. Zygmunt Bauman *Akışkan Modernite* (2012) adlı çalışmasında, bu mekânların “yerleşiklik” düşüncesine izin vermediğini vurgular ve “yolcularının kendilerine özgü özelliklerini törpülemek, hizaya sokmak veya hepten geçersiz kılmak için her şeyi yaptığını” (2017, s.157) ekler. Bunun yanı sıra otel, ‘yerleşiklik’ düşüncesine izin vermeyerek aynı zamanda ölümle özdeşleşen ve intihar psikolojisiyle arasında bağ kurulan da bir mekândır. Zira Enis Batur da otel odalarıyla ilgili izlenimlerini aktarırken onu “asri zamanların topografik bir simgesi” olarak tanımlamakta ve şunları söylemektedir: “Otel bana var olma sıkıntısının, varoluş koşulunun amansızca gelip çarpışının en tipik mekânı olarak göründü hep: Mezarlıklar ne kadar kesin, tartışmasız bir son yer imgesi taşıyorsa, otel de, benim gözümde, geçiciliğimizin o ölçüde kesin bir ara yer imgesini taşıdı ve dayattı: İnsan bir otelde yaşayamaz gibi geldi bana, her ne kadar otelde yaşamayı seçenler, yeğleyenler olduğunu bilsem de, Otel’e ancak ağır ya da acil bir intihar duygusu içinde gelinilir ve yerleşilir düşüncesi içinde yenilmez bir tanım kazanalı yıllar olmuştur” (akt: Baştürk, 2015, s.131-132).

Bu açıdan yaklaşıldığında otel, hem kimliksiz ve köksüzlükle özdeşleşen bir ‘yok-yer,’ hem de varoluş bunalımının; geçiciliğin ve ölümün deneyimlendiği mekân niteliği taşır. Dolayısıyla otel, Aysel ve Mrs. Brown’ın içsel çatışmalarına, intihar düşüncelerine sözcülük etmektedir. Kendi özgün, otantik varoluşlarını yaşayamayan kadın karakterler için otel, Lodovic Janver’in tabiriyle “insanı ezen mekân tarzında”(akt: Korkmaz, s.14) karşımıza çıkmaktadır.

Bu bakımdan *Ölmeye Yatmak*’ta Aysel, otel odasında beyaz bir çarşafın serili olduğu yataкта uzanırken tüm geçmişinin yükünü hisseder ve kendini otel odasında derin bir hesaplaşma içinde bulur. Geçmiş ise onda, yaşadığı kent ve bu kentte yer alan otel hakkında şunları düşündürmektedir: “Hangi otel bu? İçinde uzun yıllar yaşadığım bir kentin, nerdeyse birlikte büyüüp, nerdeyse kimliksizliğiyle özdeşleştiğim bir kentin bilmediğim bir noktasına asılmışım duygusu içindeyim” (Ağaoğlu, 2014, s.122). Aysel mekâna ilişkin düşüyle, kendini kentle özdeşleştirirken aslında kimliksizliğini de ortaya koyar. Bu bakımdan o adeta bir ‘yok-yer’ hükmündedir. Zira kendini otel odasında ‘kimliksiz’ olarak hissetmektedir. Bu yönüyle ‘dar, kapalı bir mekân’ haline dönüşen otel odasında Aysel, kendini konumlandıramamakta ve tanımlayamamaktadır. Otel odası aynı zamanda onun için bir tabuttan farksız hale gelir. Özellikle odaya dair tasvirleri oda ile tabut arasındaki bu benzerliği sezdirir. “Yeşil perdeleri” (Ağaoğlu, 2014, s. 165) olan otel odasında Aysel’in beyaz,

temiz bir çarşaf üzerinde ölmeye yattığı süre kefenlenmiş bir beden imajını karşımıza çıkarır. Bu anlamda otel odası, onun âdeta mezarına döndürür. Böylece intihar düşüncesinin, mekândaki izleri de belirginleşir. Otel, bir kadın olarak ona yüklenen rollerin ve bundan kaynaklanan çatışmanın göstergesi durumuna gelmiştir. “Böyle durumlarda mekân, insanı ezmek için üzerine yürüten karşı güçlerin simgesel bir göstergesidir.” (Korkmaz, 2017, s.14). Bu karşı güçler ise romanda bir kadın olarak ondan beklenen toplumsal beklentilere işaret eder.

Ölmeye yattığı otel odasında bir yandan ölümü düşlerken diğer yandan “bir saksıyı çatlatıp ağır ağır toprağa yayıldığını” (Ağaoğlu, 2014, s.393) hissedeni Aysel’in intihar düşüncesi, kendisini kuşatan toplumsal normlardan kurtulma isteğini ve başkaldırısını ortaya koyar. Bu anlamda Semih Gümüş (2008) *Başkaldırı ve Roman* adlı çalışmasında, Aysel’in başkaldırısının ve özgürleşme arzusunun onu toplum içinde “uyumsuz” ve aynı zamanda “umutsuz” (s.57) bir karakter kıldığından ve kısır bir döngü içine soktuğundan bahseder. Tüm bunlar ölümün düşünüldüğü mekânın, Aysel’in toplumla olan çatışmasına ve onun başkaldırısına da sözcülük ettiğini gösterir.

Aysel’in içinde bulunduğu toplumsal normlar aynı zamanda otele ilişkin tutumu da belirgin kılar. Nitekim Aysel, toplumun onaylamadığı rollerdeki kadınlarla birlikte otelde vakit geçirdiğini düşününce kendisini “fahişe” (Ağaoğlu, 2014, s.238) gibi hisseder. Bu açıdan yaklaşıldığında mekânın kültürle olan ilişkisi ön plana çıkar. Albert Cook “Space and Culture” adlı makalesinde algısal mekânı belirleyici kılanın, insan bedeni olduğunu vurgular ve mekânın bedenle birlikte algılanmasıyla “fiziksel, zihinsel, doğal ve kültürel” (1998, s.552) bakımdan anlamlar yüklediğinden bahseder. Bu itibarla otel, kültürel normlarca kadınları ötekileştirici kılan bir algının ürünü olarak yer alır. Ancak Aysel, romanda otelin o ana kadar yüklediği tüm anlamları ters yüz etmek istercesine saksıyı çatlatıp ağır ağır toprağa yayıldığını hissettiğinde toplumsal kaideleri geride bırakarak özgür biçimde “uçsuz bucaksızlığa” yol alır. Böylece Aysel’in bedeni, âdeta başına göğe yükselten ve ‘başkaldıran’ bir filizi andırır. “Uçsuz bucaksızlık üstüne kurulan düşün çizdiği bu yolda, gerçek ürün büyüme bilincidir” (Bachelard, 2013, s.224). Bu anlamda saksıdaki filiz imgesi; kaidelerle örülü, darlaşan bir mekânda içsel mekânın yayılımını izlemek anlamına gelir. Böylece intihar düşüncesi, Aysel’i bir yandan kapalı bir mezarın yani otelin içine iterken, diğer yandan ona özgürlüğünü hissettirir. Bu noktadan itibaren otel ‘kapalı, dar mekân’ işlevinden sıyrılarak ‘sınırları sonsuza açılan, açık ve geniş’ bir algısal mekâna döndürür. Tüm geçmişini bir otel odasında sorguya yatıran Aysel’in, intiharı düşünürken düşlediği toprağa yayılma ve başını göğe uzatma arzusu bu noktadan itibaren onu daha önce hissettiği ‘dünyaya fırlatılmışlıktan’ da kurtarabilecek bir özellik arz eder. Nitekim mekânın uçsuz bucaksızlığıyla, dünyaya fırlatılmışlık hissini ortadan kalkacağına yönelik Bachelard’ın şu sözleri dikkat çekicidir: “Yaşadığımız bu tefekkürde artık “dünyaya fırlatılmış” değilizdir, çünkü bir bakıma dünyanın öyle görünen, biz düş kurmaya başlamadan önceki halinin aşılmasında açarız dünyayı (...) böylece uçsuz bucaksızlık yaratan varlığımızın doğal bir etkinliğine kavuşuruz” (Bachelard, 2013, s.224). Aysel büyüme bilinci gösterdiği bu mekânda, intihar etmekten de vazgeçer. Bu vazgeçiş dünyayı, fırlatıldığı bir mekân olmaktan çıkarır ve onu açtığı, genişlettiği böylece kendisinin de özgürlüğünü hissettiği bir mekâna dönüştürür. Bu itibarla otel, -verili bir algının ürünü olarak- ölümle özdeşleşmesine ve Aysel’i adeta ölüme dâvet etmesine rağmen, onun kendisiyle ve ‘tarihiyle’ hesaplaştığı sırada değişip dönüşmesini ve ‘yok-yer’ hükmünden kurtulmasını da sağlar.

Saatler romanında Mrs. Brown’ın yapmakta olduğu pastayı bir anda bırakarak bir otel odasına sığınması da Aysel’ininki gibi belli toplumsal kaidelerden kaçışın göstergesidir. Bu toplumsal kai-

deler, onu bir kadın olarak sadece ev içi rollere hapseden anlayışın ürünüdür. Benzer bir anlayış onun intihar düşüncesine kapıldığı otel odası için de geçerlidir. Zira Mrs. Brown, otel odasına geldiği vakit kendisini “fahişe” (Cunningham, 2017, s.141) gibi hisseder. Bu noktada Aysel ve Mrs. Brown’ın otele dair aynı hisleri yaşamaları mekâna yüklenen ortak bir algıyı görmeyi mümkün kılar. Otel, belirli kültürel kodlarla inşa edilmiş algısal bir mekân işlevi yüklenmektedir.

Buna ek olarak Mrs Brown’ın terk ettiği ev de, üzerindeki toplumsal baskının adresidir. Yaşadığı evde kendisini nasıl hissettiğine dair: “Dünya ansızın ürkmüş, büzülmüş bir dünya gibi gelir ona” şeklindeki cümle kendi içine büzüldüğünün, yalnızlaştığının bir ifadesidir. “Evine ve kadınlık rollerine hapsolmuş bir kadın” (Soy, 2018, s.175) olarak Mrs. Brown’ın asıl arzusu, dünyasını genişletmektir. Bu arzusu, onun intihar düşüncesine de yansır. İntiharını “özgürce” ve rahatlatıcı” bulan Mrs. Brown, otel odasına geldiğinde “kurtulma duygusu” (Cunningham, 2017, s. 141) yaşar. Bu açıdan yaklaşıldığında otelin Ölmeye *Yatmak*’taki gibi algısal bakımdan ‘açık ve geniş bir mekân’ niteliği taşıdığı görülür. Mrs. Brown, otel odasında kitapların dünyasına kaçma fırsatı bularak hem toplumsal baskıya direnir hem de kendi dünyasını genişletir. Ancak Bibring’in de belirttiği gibi depresif ruh halinin bir göstergesi olarak “idealler ile gerçekler arasındaki gerilimi” (akt: Geçtan, 2015, s.151) onu intihara sürükler. Kendini, idealleştirdiği bir dünyanın içine kaçarak bulması onda eksik kalan ve kendini tamamlamak üzere arda sıra gittiği bir özdeşleştirme içinde olduğuna da işaret etmektedir. Özdeşleştiği kişi ise Virginia Woolf’tur. Otel odasına Virginia Woolf’un *Mrs. Dalloway* adlı kitabını yanına alarak giden Mrs. Brown, intihar eden Woolf’un kitabı üzerine yoğunlaşır ve cebinde taşlarla ırmağa giden görüntüsünü hayalinde canlandırarak onunla özdeşlik kurar. Woolf’un dehasından etkilenen Mrs. Brown, otel odasında onun intiharını ve *Mrs. Dalloway* romanındaki Clarissa karakterini düşünürken “kendi dünyasından çıkar” ve Woolf’un kitabının “sınırları içine girmiş gibi hisseder” (Cunningham, 2017, s.141). “Kendi hayatındansa Woolf’un dünyasında yaşamayı tercih eden” (Erickson, 2001, s.717) Mrs. Brown, toplumsal kaidelerle örülmüş hayatından kaçmayı ve bireyselliğini yaşamak üzere kitapların dünyasına sığınmayı arzular. Bu açıdan ‘açık ve geniş mekânların’ başka yer ve zamanlara açılabilme işlevini görmek mümkündür. Mrs. Brown, kendini özdeşleştirdiği yazarın romanının içine girer ve intihar izleğinin Clarissa ve Septimus adlı karakterler aracılığıyla ortaya çıktığı bu eserde, Clarissa ile de özdeşlik kurmaya başlar. Nitekim Mrs. Brown, Virginia Woolf’un romanını yazma sürecinde Clarissa’nın intihar düşüncesinin zeminini nasıl tasarladığına dair şu yorumda bulunur: “Clarissa Dalloway, diye düşünüyor Virginia, kendini yüzeysel olarak bakıldığında önemsiz görünen bir şey yüzünden öldürecek. Ya verdiği parti başarısızlığa uğrayacak ya da kocası onun kendisi ya da evleri için yapmış olduğu bir şeyi fark etmemekte direnecek. İşin püf noktası, Clarissa’nın küçük çaplı ama tam anlamıyla gerçek olan umursamazlığının boyutuna dokunmamak; generalerin yitirdiği savaşlar ne anlama geliyorsa, Clarissa içinde evdeki yenilgilerin aynı ölçüde yıkıcı olduğuna okuru ikna etmek”(Cunningham, 2017, s.81).

Mrs. Brown bir yandan Clarissa’nın intihar düşüncesinin nedenini sorgularken kendi muhtemel intiharı üzerinde insanların ne düşüneceği hakkında ise şunları söyler: “Onlar birbirine ve soran herkese, biz onun bir şeyi olmadığını sanıyorduk diyecekler, acılarının sıradan acılar olduğunu sanıyorduk. Nereden bilebilirdik” (Cunningham, 2017, s.143). Mrs. Brown, intiharının düşünüyü kurduğu sırada ise ölümüyle birlikte “atmosferde bir delik açılacağını, kendisinin yaratmış olduğu her şey[in]-düzenli günler, ışıklı pencereler, akşam sofrası- emilip gideceğini” (Cunningham, 2017, s.143) hayal eder. Bu noktadan itibaren artık otel, Mrs Brown’u yutan ve kurduğu ev düzenini yok eden bir mekâna dönüşür. Böylece otel ‘kapalı, dar bir mekân’ olarak algılanır. Mrs.

Brown mekânı dair bu algısıyla birlikte, hayatı sevdiğini ve ölürse arkasında bırakmak zorunda kalacağı eşini, oğlunu ve karnındaki bebeği düşünür. Günün sonunda her ne kadar kendisine yüklenmiş belli rolleri yerine getirmek zorunda kalmanın acısıyla yüzleşse de hayattan kopamayacağını fark ederek otel odasını terk eder. Bu anlamda otel hem arzuladığı bir dünyanın kapılarının açıldığı özgürleştirici ve genişleyen bir mekân, hem de onu ele geçiren ölüm düşüncesi gibi yutucu bir işlev üstlenir.

Tüm bunlar her iki romanda da kadın karakterlerin intiharı düşündükleri otel odasının, intihar nedenleriyle paralel biçimde kurgulandığını ve intihar motivasyonlarıyla birlikte iç dünyalarını da belirgin kıldığını gösterir. Bu anlamda karakterlerin intihar düşüncelerinin, ölümün düşlendiği mekândan bağımsız olmadığı; bu mekânın da onların psikolojisine ışık tuttuğu dikkat çeker.

Nihayetinde hem Aysel hem de Mrs Brown için otel odası, bir dönüşümün de mekânıdır. Her iki karakter otel odasında kendileriyle yüzleşerek özgürlüklerini, bağımsızlıklarını ve bireyselliklerini yaşama fırsatı bulur. Bu anlamda otelden ayrılırken, otel odasının onlara yaşattığı 'ölüm deneyimi' ile ölüme değil, yaşama doğru açılırlar.

Sonuç

Ölmeye Yatmak'ta Aysel ve Saatler'de Mrs. Brown'ın intihar düşünceleri, toplumsal rolleri ile kendi içsellikleri arasında cereyan eden çatışmalar etrafında gelişir. Namuslu, iffetli, çalışkan ya da bunlara ek olarak Saatler'de Mrs Brown'un anlayışlı, uyumlu, becerikli gibi ev içi rollerle özdeşleşmesi kadın karakterler üzerindeki eril merkezli baskıya işaret eder. Bu durum aynı zamanda onların toplumla çatışmalarına da neden olur. Her iki karakter de toplumsal beklentileri karşılamaya çalışırken, kendi bireyselliklerini ve düşlerini özgürce yaşamak ister.

Farklı coğrafyada ve kültürlerde yaşamaları itibarıyla Aysel ve Mrs. Brown'ın intihar düşüncelerinin toplumsal düzlemi, farklı şekilde ele alınmıştır. Bu anlamda Aysel'in intihar düşüncesi eril iktidarın yön verdiği bir kimlik politikası ekseninde gelişerek toplumsal anlamda yaşanan kaosa da işaret eder. Batılılaşma ideali etrafında örülen Türk modernleşmesi, Aysel'in intihar düşüncesinin altında yatan toplumsal rolleri karşılayamamanın yarattığı gerilimle birlikte ele alınır.

Saatler'de ise Mrs. Brown'ın yaşadığı kriz, tarihsel bir sürece bağlı olarak gelişen toplumsal bir bunalım eşliğinde yer almaz. Ancak Mrs. Brown'dan da iffetli, çalışkan olmasının istendiği ve rollerinin de bu doğrultuda kurgulandığı görülür. Bu anlamda her iki toplumun kadına dair ortak roller atadığı söylenebilir. Kadın karakterlerin üstlendikleri bu roller onları intihara sürüklerken, onlar ise kendilerini toplumsal kaidelerin olmadığı bir mekân içinde düşlerler. Bu düşleri kurdukları yer ise aynı zamanda intiharı da düşündükleri oteldir.

Otel, her iki romanda da toplumun kadına dair algısını belirgin kılar. Otel odasında tek başına kalmak isteyen Aysel ve Mrs. Brown, kendilerini toplumun onaylamadığı bir rolde yani 'fahişe' gibi hissettiklerinde tedirginlik ve korku duyar. Bu durum, toplumun mekânlara dair de belli tutumları olduğunu gösterir. Böylece romanda birey ve toplum arasındaki çatışma daha da belirginleşir Aysel ve Mrs. Brown'ın toplumla olan çatışmalarına sözcülük eden otel, onların içsellik mekânlarına, başka bir deyişle iç dünyalarına ışık tutar. Genişleme, sınırları aşma, özgürce hareket edebilme düşünü otelde kuran bu karakterler oteli 'açık ve geniş bir mekân' olarak algılar ancak; ölümün baskılayıcı, yutucu yönünün de deneyimlendiği otel odası, kimliksizlik ve yerleşiklik düşüncesine eklenerek 'kapalı ve dar bir mekân' haline dönüşür. Bu açıdan yaklaşıldığında bu oldukları çevrenin gerçekleriyle yüzleşen karakterler açısından otel, aynı zamanda kendileriyle

de yüzleştikleri bir mekândır. Bu yüzleşme sonucunda, Aysel ve Mrs. Brown intihar etmekten vazgeçer. Aysel, büyüme bilinciyle otelden ayrılırken Mrs. Brown ise ölümün yıkıcı ve yutucu gücünü deneyimleyerek ve ondan kurtulmak isteyerek otel odasından ayrılır.

Bu anlamda onların toplumsal rollerinden kaynaklanan intihar düşüncesi, ölümü düşledikleri algısal mekânın, bir başka deyişle iç dünyalarının geçirdiği dönüşümle birlikte ölümden hayata doğru atılan bir adım olur.

Kaynakça

- Ağaoğlu, A.(2004). *Damla Damla Günler*. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Ağaoğlu, A. (2014).*Ölmeye Yatmak*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Akşit, E.E. (2012).*Kızların Sessizliği Kız Enstitülerinin Uzun Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Andaç, F.(2005). *Adalet Ağaoğlu Kitabı "Sen Türkiye'nin En Güzel Kazasıdır."* İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Auge, M. (2021). *Yer Değiller: Bir Üst Modernite Antropolojisine Giriş*. (çev. Ö.K. Buhari). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Bachelard, G. (2013). *Mekânın Poetikası*. (çev. A.Tümertekin). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Baştürk, M. (2015). "Anayurt Otel" ve Dünya Ağrısı'nda Otel (S)imgesi, *Folklor Edebiyat*, 21(84), 131-144.
- Bauman, Z. (2017). *Akışkan Modernite*. (çev. S.O. Çavuş). İstanbul, Can Yayınları.
- Bolat, E. (2023). Feminizm Tüm Kadınlar İçin mi? Gölgede Kalan Kadınlar. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 6 (1) , 263-281. DOI: 10.33708/kc.1227811
- Cook, A. (1998). "Space and Culture." *New Literary History*, 29 (3), 551–572. <http://www.jstor.org/stable/20057495>
- Cunningham, M.(2017). *Saatler*. (çev. İ. Özdemir). İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları.
- Donovan, J. (2016). *Feminist Teori*. çev. M.A. Gevrek, B. Aksu, F. Sayılan, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Durkheim, E. (2013). *İntihar*. (çev. Z. İlkelen). İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Erickson, D. E. (2001). "The Upholstery of the Soul": Michael Cunningham's "The Hours." *Christianity and Literature*, 50(4), 715–722. <http://www.jstor.org/stable/44313027>
- Geçtan, E.(2015). *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Gümüş, S. (2008). *Başkaldırı ve Roman*. İstanbul: Can Yayınları.
- Hawthorn, J. (2014). *Roman Analizi*. (çev. U. Köse, Ö. Gümüş, Ö. Bayrak). İstanbul: Kesit Yayınları.
- K. Ramazan. (2017). "Romanda Mekânın Poetiği." R. Korkmaz, & V. Şahin, (Ed.), *Romanda Mekân* içinde. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kandiyoti, D. (2015). *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar*. İstanbul: Metis Yayınları.
- MacHale, C. (2005). "Çiçek Açmış Açlık: Lakota Dilbiliminde ve Huaroni Ritüel Bilgi Kuramlarında Simgesel Doygunluk," (çev. B. Şafak). *Bedenler Dinler ve Toplumsal Cinsiyet* içinde. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Manfred, J. (2015). *Anlatıbilim*. (çev. B. Dervişcemaloğlu). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Özüm, A; Reis, H. (2017). "İngiliz Edebiyatında Toplumsal Cinsiyet." H. Reis & A. Özüm (Ed.), İngiliz Edebiyatında Toplumsal Cinsiyet içinde. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınevi.
- Pinhas L, Weaver H, Bryden P, Ghabbour N, Toner B. (2002). Gender-Role Conflict And Suicidal Behaviour in Adolescent Girls. *Can J Psychiatry*. 47(5):473-476.
- Sakallı, C. (2021). "Tema Araştırmasına Bir Katkı Olarak Edebiyatda Mekân ve Edebi Mekân." *KARE*. 95-114.
- Soy, E.(2018). "Hermenötik Yaklaşımla Michael Cunningham'ın Saatler Romanından Virginia Woolf'un Mrs. Dalloway Romanına Uzanan Çizgide: Okurun Anladığı." Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi. 3(1), 154-181.